

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Особливість сучасного етапу розвитку цивілізації полягає не тільки в тому, що епоху постіндустріалізму змінює епоха формаційна, але і в тому, що процес змін охопив, крім економічної ще й політичну, соціокультурну і духовну сфери. Найбільш зримим проявом і показником цих феноменів є глобалізація, в рамках якої відбувається формування нового типу світового співтовариства.

Подальше розширення європейських та євроатлантичних структур потребують чіткого розуміння природи міжнародних сучасних процесів, одним із яких і є глобалізація. Розуміння вказаного процесу є особливо важливим для України, оскільки вона перебуває в процесі входження до глобалізаційного простору. Сучасна глобалізація – при всіх особливостях її змісту, специфічних властивостях, характеристиках – представляє собою певну нову сходинку в подальшій універсалізації всесвітньої історії людства та земної цивілізації.

Термін глобалізація походить від французького слова «global» - загальний. Цим терміном визначається об'єктивний процес формування, функціонування та розвитку принципово нової всесвітньої системи відносин між країнами і народами на підставі взаємозв'язку та взаємозалежності, що поглиблюються у всіх сферах життєдіяльності світового співтовариства.

У вітчизняній науці проблемам глобалізації присвячено праці таких вчених, як В.Погорілко, П.Рабінович, В.Костицький, Ю.Тодика, О.Білорус, І.Яковюк та ін.

Аналіз літератури свідчить, що сьогодні науковці виділили три концептуально відмінні підходи, які пропонують своє бачення глобалізації.

Перший, апологетичний – глобалізм (К.Омае, Т.Фрідман, М.Хорсман та ін.) – полягає в тому, що глобалізація розглядається як невідворотний процес, сутністю якого є абсолютний примат світового порядку над національними державами і суспільствами.

Другий, поміркований – трансформаціоналізм (К.Уолтс, П.Герст, Г.Томпсон, У.Бек) – полягає в тому, що сучасні форми глобалізації розглядаються як такі, що не мають аналогів в історії, а держави і суспільства в усьому світі під впливом глобалізації зазнають глибоких змін, намагаючись пристосуватися до більш взаємопов'язаного, але вельми непевного світу. Таким чином, на світовій арені залишаються як головні «гравці» національні держави і уряди, певні локальні культури, але вони зазнають суттєвих змін під впливом глобалізаційних процесів.

Третій, антиглобалізаційний – альтерглобалізм (С.Амін, Ф.Утар, К.Агтітон). Його представники стверджують, що глобалізація – це переважно міф, який приховує справжню суть міжнародного господарства, що дедалі більше поділяється на три головні регіональні блоки, де національні уряди залишаються вельми впливовими.

Отже, глобалізація – це міф чи реальність? В найбільш загальному плані глобалізація означає формування певного загального світового простору, пронизаного єдиними принципами економічного та гуманітарного співіснування націй. Можна стверджувати, що незалежно від ідеологічної інтерпретації існують такі явища, як злиття ринків товарів, послуг, праці, формування єдиного інформаційного простору, і загальні виклики людству екологічна криза, дефіцит ресурсів тощо. Все це, в свою чергу, обумовлює необхідність формування певної універсальної нормативної системи, яка буде здатна забезпечити гармонійне співіснування націй та вирішення проблем загальнолюдського масштабу. Іншими словами, настає етап, коли потрібно вибирати між двома варіантами: або поглиблення екологічної, економічної і духовної кризи, протистояння різних культур в умовах все більшої залежності між національними суспільствами, або вироблення певних «загальних правил гри», які дозволять перейти до нового якісного співіснування націй у сучасному світі.

Отже, глобалізація – це об'єктивне явище сучасності, що розвивається та діє за своїми законами. Воно обумовлено особливостями і рівнем розвитку виробництва, досягненнями науки, спільністю простору існування різних націй. Фактор глобалізації сьогодні ніяк не можна не враховувати, оскільки він впливає на всі сфери життя кожного окремо взятого суспільства.

Досліджуючи динаміку глобалізації, науковці зосереджують увагу на обставинах, що сприяють глобалізації:

- останні досягнення в галузі техніки і технології, що дозволили прискорити та здешевити переміщення людей, товарів, грошей, інформації;
- розповсюдження єдиної ідеології, заснованої на демократичних принципах свободи особистості, загальнолюдських нормах моралі, гуманізму єдиної культури;
- досягнення науки управління, які значно розширили можливості національних і наднаціональних суб'єктів у сфері створення оптимальних управлінських структур;
- інтеграційні процеси, що охопили майже всі регіони.

У процесах глобалізації можна виділити як позитивні, так і негативні сторони.

До позитивних сторін глобалізації можна віднести:

- сприяння міжнародному розподілу праці і як наслідок – поглиблення спеціалізації;
- економію на масштабах виробництва, що потенційно призводить до скорочення витрат, а відповідно – до зниження цін;
- вільну торгівлю, яка є основою глобалізації, та ведеться на взаємовигідних умовах, що задовольняють всі сторони;
- в умовах вільної торгівлі посилюється конкуренція, яка сприяє розвитку нових технологій і швидкому їх розповсюдженню;
- глобалізація призводить до більш жорсткої конкуренції на традиційних ринках. У таких умовах найбільшу владу отримує споживач, оскільки право вибору залишається за ним;
- внаслідок міжнародного розподілу праці, швидкого впровадження нових технологій, раціоналізації виробництва, впровадження інновацій зростає продуктивність праці;

- дає змогу мобілізувати більший обсяг фінансового капіталу з меншими затратами;

- глобалізація робить можливим швидке вирішення проблем у розвитку людства, у першу чергу, економічних. Це досягається за рахунок нарощування ресурсів, координації дій, об'єднання зусиль.

Разом з тим, чітко прослідковується зворотний зв'язок: наскільки швидко позитивні тенденції у розвитку світової економіки, настільки швидко поширюються і негативні тенденції.

Крім цього, до негативних наслідків від глобалізації, можна віднести:

- нерівномірний розподіл переваг від глобалізації між окремими країнами та галузями національної економіки;

- внаслідок міжнародного розподілу праці можливий спад рівня індустріального розвитку окремих країн;

- загрозу переходу контролю над економікою певної країни в інші руки;

- можливість дестабілізації фінансової сфери окремої країни за незалежними від неї причинами. Взаємозалежності національних економік призводять до поширення нестабільності в окремих країнах на інші або на регіони;

- можливу втрату національної ідентичності окремих країн, яка формувалась віками;

- посилення технологічного відставання країн, що розвиваються;

- зростання залежності стабільності окремих країн не від ними визначеними правилами функціонування світової економічної системи;

- для досягнення рівня економічно розвинених країн іншим потрібні додаткові фінансові ресурси. Зростає їхній борг міжнародним фінансовим організаціям, що є перешкодою подальшого розвитку: борг потрібно буде повернути.

Таким чином, глобалізацію як явище слід розглядати у наступних взаємозалежних аспектах:

- 1) економічному;

- 2) культурно-ідеологічному;

- 3) територіальному;

- 4) інформаційно-комунікаційному;

- 5) соціальному.

Країни з приблизно однаковими показниками приросту ВВП, можуть суттєво розрізнятися за показниками якості економічного зростання тому, що по різному використовують природні та виробничі ресурси.

Соціальний вимір економічного зростання, насамперед, залежить від визначення його головної мети. Якій же меті віддати перевагу? Приросту майнового багатства? Підвищенню заможності більшості населення? Створенню умов їхньої соціальної захищеності?

Сучасне економічне зростання має бути стратегічно націлене на розвиток людського потенціалу, тому його ефективність оцінюють не тільки за показниками доходів населення, але й за такими чинниками як тривалість

життя, відсоток грамотності серед дорослого населення, рівень масово доступної освіти тощо.

Відставання з вирішенням соціальних проблем (тобто проблем людського розвитку) здатне різко загальмувати економічне зростання як окремої країни, так і людства в цілому. Нині жодній країні світу не вдалося перейти від одностороннього економічного розвитку із загальмованим людським розвитком до ступеню, на якому людський розвиток та економічне зростання взаємно сприяли б один одному.

Нині, в умовах глобалізації світового господарства найбільшу популярність набула концепція соціально орієнтованого економічного зростання в основі якої знаходяться три засади соціальної гармонії:

- 1) міжпоколінневої гармонії (задовольняючи потреби нинішніх поколінь, не шкодити можливостями майбутніх поколінь);
- 2) міжгрупової гармонії (задовольняючи потреби однієї соціальної групи, не шкодити можливостями інших соціальних груп);
- 3) міжкраїнної гармонії (задовольняючи потреби населення одних країн, не шкодити можливостям населення інших країн).

Основу соціальної сфери світового господарства становить виробництво, розподіл та споживання соціальних товарів та послуг. Соціальні товари перебувають у колективній (суспільній) власності. Приватні ринки не можуть здійснювати їх оптимальний розподіл і споживання внаслідок таких двох основних причин:

- 1) соціальні товари не підлягають «правилу виключення» (споживачі, які не заплатили, за товар, виключаються з процесу його споживання);
- 2) соціальні товари не підлягають «правилу споживчого суперництва» (якщо один споживач використав товар, то всі інші цього зробити вже не зможуть).

До них відносяться такі товари: 1) суспільні (надаються винятково суспільством, наприклад, національна оборона та суспільна безпека держави, громадський порядок та її судочинство тощо); 2) напівсуспільні (можуть надаватися як державою, так і приватним сектором – це освітні, медичні, культурно-мистецькі послуги тощо); 3) товари загального користування (повітряні, водні - Світовий океан, рослинні, тваринні ресурси світу). Значення держави полягає в стриманні надлишкового споживання останньої з наведених груп соціальних товарів та в стимулюванні споживання суспільних та напівсуспільних товарів.

У приватному секторі світового господарства люди «голосують» грошима, купляючи необхідні їм товари. В державному секторі рішення про виділення та розподіл фінансових ресурсів на соціальні потреби відбувається через двоступеневий процес: спочатку населення країни обирає парламент, а потім він голосує за певні соціальні рішення. Коли вибір виборців і дії обраних осіб будуть невдалими, то це призведе до неефективного використання ресурсів на соціальні потреби.

Виборці активні, якщо вони проінформовані про кандидатів та їхні програми. Але деякі виборці вважають за краще бути взагалі неінформованими, таке явище називається свідомим ігноруванням. Інші є інформованими, але голосувати не йдуть, - це свідома абстиненція. Рішення, прийняті без урахування їхньої думки, не будуть повністю ефективними. Найактивніші

виборці – ті, які особисто зацікавлені в результатах, це, зокрема, групи підтримки. Дії таких груп із «проштовхування» корисних їм рішень називаються лобіюванням.

Неефективний розподіл соціальних ресурсів може мати міжнародний аспект, наприклад, коли дії однієї країни зумовлюють неефективний розподіл ресурсів в іншій (класичний приклад – протистояння США та СРСР у другій половині ХХ ст.). У цьому випадку забезпечення соціальними товарами знаходиться під впливом очікуваної загрози з боку іншої держави, хоча такі передбачення є рідко виправданими, що пов'язане з недостатньою інформацією. Сучасний бурхливий розвиток комунікацій та інформаційних технологій сприяв покращенню інформованості суспільства, але водночас зросла кількість глобальних взаємозв'язків, що поглибило неефективність державного сектору та збільшило необхідний обсяг інформації, потрібний для виправлення ситуації. Неefективний розподіл соціальних ресурсів і товарів у сучасному світі призвів до виникнення гострих соціальних проблем, серед яких – проблеми соціального захисту населення, бідності, охорони здоров'я тощо. Зокрема, проблема соціального захисту населення пов'язана з потребою державної підтримки непрацюючого населення (безробітних, інвалідів, людей похилого віку та молоді).

Україна на сьогодні шукає шляхи переходу від солідарної пенсійної реформи, що залишилася у спадок з радянських часів, до накопичувальної. Закон про пенсійну реформу був прийнятий Верховною Радою України 8 липня 2011 р. Його основні положення:

- 1) підвищення пенсійного віку жінок з 55 до 60 років;
- 2) збільшення страхового стажу для отримання мінімальної пенсії на 10 років – до 35 років для чоловіків та 25 років для жінок;
- 3) обмеження максимального обсягу пенсії десятьма прожитковими мінімумами (нині 7640 грн.);
- 4) запровадження (з 2013 р.) особистих накопичувальних рахунків майбутніх пенсіонерів.

Таблиця 1.

Пенсійний вік світових країн

Австралія	Німеччина	Фінляндія	Румунія	Росія	Чехія	Куба
Підвищення пенсійного віку з 65р. до 67р.	67 р.	Підвищення з 63р. до 65р.	Підвищення з 65р. до 67р.	Чоловіки- 62р. Жінки- 60р.	65р.	Жінки- 60р. Чоловіки- 65р.

У цьому контексті корисно познайомитися з досвідом здійснення пенсійної реформи у Франції, де з 1 липня 2011 р. теж розпочалося підвищення пенсійного віку.

Таблиця 2.

Порівняння пенсійних показників України та Франції

УКРАЇНА	ФРАНЦІЯ
Підвищення пенсійного віку	
60 років	62 роки
Середня тривалість життя	
68,9 років	81,2 років
У порівнянні з 1991р. середня тривалість життя	
Знизилась на 1,06р.	Підвищилась на 40,2р.
Тривалість життя після виходу на пенсію	
Жінка проживе ще – 14,75р. Чоловік проживе - 2,8р.	Жінка проживе – 22,54р. Чоловік – 16,02р.

Французька пенсійна система вважається однією з найкращих у Європі з точки зору інтересів старшого покоління. Вона включає як державні, так і приватні пенсійні фонди (каси), одні з яких діють на загальнонаціональному і інші – на галузевому рівнях. У результаті пересічний французький пенсіонер отримує одразу три пенсії з різних джерел. Ця система вважається заслугою президента соціаліста Ф.Міттерана, який керував країною з 1981 до 1995 р. і ще в 1982 р. знизив пенсійний вік з 65 до 60 років. Нинішній президент Франції Н.Саркозі на президентських виборах 2007 р. висунув гасло скорочення видатків пенсійної системи з метою економії державних коштів та поліпшення умов для ведення бізнесу. Закон про пенсійну реформу Саркозі підписав у листопаді 2010 р., незважаючи на протестні страйки.

Інша гостра соціальна проблема світу – проблема бідності. Розрізняють два види бідності – регіональний та особистий. Приміром, у США до бідних штатів належить шість із 50 (у них частка бідності населення досягає 25-30 %), це Західна Вірджинія, Алабама, Місісіпі, Арканзас, Луїзіана, Нью-Мексико. Але бідність у США і в країнах, що розвиваються, - це різні речі (табл. 3).

Таблиця 3.

Критерії межі бідності.

№ з/п	Критерій	Межа бідності	Чисельність українців, що живуть за межею бідності
1	Критерій ООН для країн «третього світу»	1 дол. США*/день	В Україні таких практично немає
2	Критерій ООН для країн Східної Європи та СНД	Менше 4,3 дол. США/день	1 % українців
3	Критерій ООН для розвинутих країн	14,7 дол. США/день	Майже 80 % українців**
4	Норми прийняті у США	1000 дол. США у місяць	Немає даних
5	Офіційно в Україні	960 грн.***	28 % українців

*Долар США – за паритетом купівельної спроможності

**За підрахунками ООН

***Липень 2011 р.

А за рівень бідності (прожитковий мінімум) у США приймається річний дохід для міської родини з чотирьох осіб в обсязі 13 тис. дол. Для тих, хто отримує менше, є такі шляхи державної допомоги:

1) Програма соціальної допомоги (200 млрд. дол. у рік), яка передбачає допомогу родинам з дітьми, безоплатну медичну допомогу (Medic Aid), безоплатні продуктові талони (Food Stamps);

2) Закон «Про соціальний захист», що передбачає систему суспільних робіт, курси перепідготовки, працю на державних будовах тощо;

3) Закон «Про встановлення мінімальної заробітної плати (з 1935 р.), яка зараз становить 7,5 дол./год. (для порівняння: в Україні на липень 2011 р. – 6 грн./год., виходячи з мін зарплати 960 грн./місяць та 160 робочих годин у місяць);

4) як пропозиція вчених – запровадження негативного прибуткового податку, що визначає державну допомогу бідним родинам за формулою: 0,5 прожиткового мінімуму + 0,5 заробітку

Україні Президент підписав закон про встановлення з 2010 р. мінімальної заробітної плати (МЗ) на рівні прожиткового мінімуму (ПМ). Отже, якщо ще в 2007 р. ПМ в Україні становив 430 грн./місяць, то в 2009 – 701 грн. в 2010 (грудень) – 875 грн., в 2011 (вересень) – 985 грн. Таким же є нині і рівень мінімальної заробітної плати. Незважаючи на підвищення ПМ в Україні за 2007-2011 (вересень) роки в 2,3 рази, він залишається дуже обмеженим, якщо порівняти обсяг та структуру ПМ (або споживчого кошика) розвинутих країн. Мінімальний споживчий кошик у США має вартість \$ 1000 у місяць (8000 грн.), що дозволяє щоденне споживання гамбургерів, кока-коли, 20 видів овочів, купівлю чергового автомобілю раз на 2 роки, щорічний відпочинок за кордоном, медичну страховку; у Великій Британії – £ 480 (6370 грн.), що передбачає, серед іншого, квитки на футбол, купівлю комп'ютерних ігор, виготовлення візитівок, купівлю акустичної гітари, набуття дрібних домашніх тварин (наприклад, хом'ячка); у Франції – 500 євро (6000 грн.), що охоплює, серед інших витрат, шампанське, котлету по-київськи, відвідання барів та нічних клубів із споживанням там алкоголю, 14 видів квітів (мабуть, щоб було що дарувати дамам), лаки для волосся, гелі для душу, техогляд власної автівки, витрати на няню та таксі, їжу для кішок та собак.

Статистичне управління ЄС (Євростат) у своєму прес-релізі за 2010 рік оприлюднило результати аналізу рівня життя населення 27 краї-членів. Передусім Євростат цікавило, скільки людей живуть за межею бідності. Враховуючи, що в країнах ЄС різні показники доходів населення та різні ціни на продукти, товари, послуги, було вирішено вважати межею бідності зарплату, що є на 60 % менше середньої в кожній окремій країні.

Статистика ЄС про рівень життя населення країн-членів

Латвія	Румунія	Болгарія	Литва Греція Іспанія	Чехія	Словаччина	Швеція
26%	23%	21%	20%	9%	12%	12%

У цілому в країнах ЄС, стверджує Євростат, не можуть собі дозволити тижневий відпочинок поза домівкою хоча б раз на рік 37 % населення; не є в стані підтримувати в квартирі тепло на необхідному рівні 10 % мешканців; не мають фінансової можливості споживати на обід м'ясо, птицю чи рибу раз на два дні 9 % населення; утримання особистого автомобілю недоступно для 9 % мешканців країн ЄС. Отже, незважаючи на високі пересічні соціальні норми та стандарти споживання в країнах ЄС, проблема бідності існує і там, що повинна враховувати соціальна політика та стратегія Євроспільноти. Так, на 2010 р. на межі малозабезпеченості перебувало в середньому до 17 % населення ЄС, при цьому спостерігалися значні відмінності між державами - членами ЄС та між чоловіками та жінками (рис. 4).

Останнім часом міжнародними організаціями, зокрема ООН, використовується термін – синонім бідності – «соціальне відторгнення». Концепція «соціального відторгнення» є відносно новим поняттям, зокрема, для України. Що ж під ним розуміється і що дають для розуміння людського розвитку наукові дослідження в цій площині? За думкою директора Інституту демографії та соціальних досліджень НАНУ, д.е.н. Е. Лібанової, на кінець 1980-х рр. науковцям стало зрозуміло, що прогрес соціально-економічного розвитку людства не може вимірюватися тільки показником зростання ВВП або ВНП на одного мешканця, потрібні додаткові, зокрема соціальні індикатори. Тоді була сформульована ідеологія «людського розвитку», яка передбачала створення такого соціально-економічного середовища, в якому людина має можливість повністю розкрити свій потенціал. Протягом наступних років до цієї концепції додавалися різноманітні соціальні індикатори, наприклад, бідності, гендерної рівності тощо. Остаточним доповненням як раз і стало «соціальне відторгнення», внаслідок якого певні соціальні групи мають обмежений доступ до влади та прийняття її органами рішень. Такі соціальні групи також не мають можливості повною мірою користуватися правами на освіту, медичну та соціальну допомогу, трудову зайнятість, задовольнити свої культурні, релігійні та інші потреби.

Щоб визначити ступінь соціального відторгнення домогосподарств зазвичай використовуються 18 соціальних характеристик, (ознак), при цьому межа гострого відторгнення визначається на рівні 5 ознак, критичного відторгнення – на рівні 7 ознак. До таких соціальних індикаторів передусім належать: а) наявність у родині члена працездатного віку з низьким статусом на ринку праці (тимчасово безробітні, безкоштовно працюючі члени родини тощо);

б) хронічне безробіття (понад 12 місяців); в) перебування за межею бідності (тут може бути орієнтація не на прожитковий мінімум, а на 75 % медіальних витрат родини); г) неможливість забезпечити собі достатнє харчування; д) фінансові труднощі з організацією родинного відпочинку поза домівкою та відвіданням родичів; е) неможливість відвідувати культурні заходи хоча б один раз на рік тощо.

Ці соціальні індикатори були використані при підготовці щорічної національної доповіді про людський розвиток «Україна на шляху до соціального залучення», яка була презентована Програмою розвитку ООН в Україні в липні 2011 р. В доповіді були представлені результати дослідження ступеню розповсюдження феномену соціального відторгнення в українському суспільстві. Результати дослідження показали, що лише у 8,5 % домогосподарств не було виявлено жодної ознаки соціального відторгнення. З іншого боку, немає в Україні домогосподарств з наявністю всіх 18 характеристик соціального відторгнення (тотальне), максимальне число їх – 14-15. Але в цілому виявилось, що майже 38 % українських домогосподарств знаходяться у стані гострого соціального відторгнення, з них 17 % - в критичному стані. Серед шарів населення, які більше інших підлягають ризику соціального відторгнення, відзначено багатодітні родини та родини, в складі яких є хоча б один пенсіонер (показник у 2 рази вищий порівняно з середнім рівнем та в 2,5 рази вищий порівняно з родинами, що складаються виключно з осіб працездатного віку). Ризик критичного відторгнення є дуже високим взагалі для всіх родин із дітьми - він в 2,7 разів вищий за середній по країні та в 3 рази вищий порівняно з родинами без дітей. Крім того, наявність хоча б одного безробітного члена родини збільшує цей ризик вдвічі. Критичне відторгнення більше характерне для сільської місцевості: ризик сільських мешканців перевищує відповідний показник мешканців великих міст на 20 %. Проте соціальна ситуація в малих містах в деяких аспектах ще гірша, ніж у селах. Приміром, ризик соціального відторгнення внаслідок хронічного безробіття є найвищим як раз у такому місті (з населенням до 100 тис. мешканців) – він у 1,5 разів вищий за середній показник по країні.

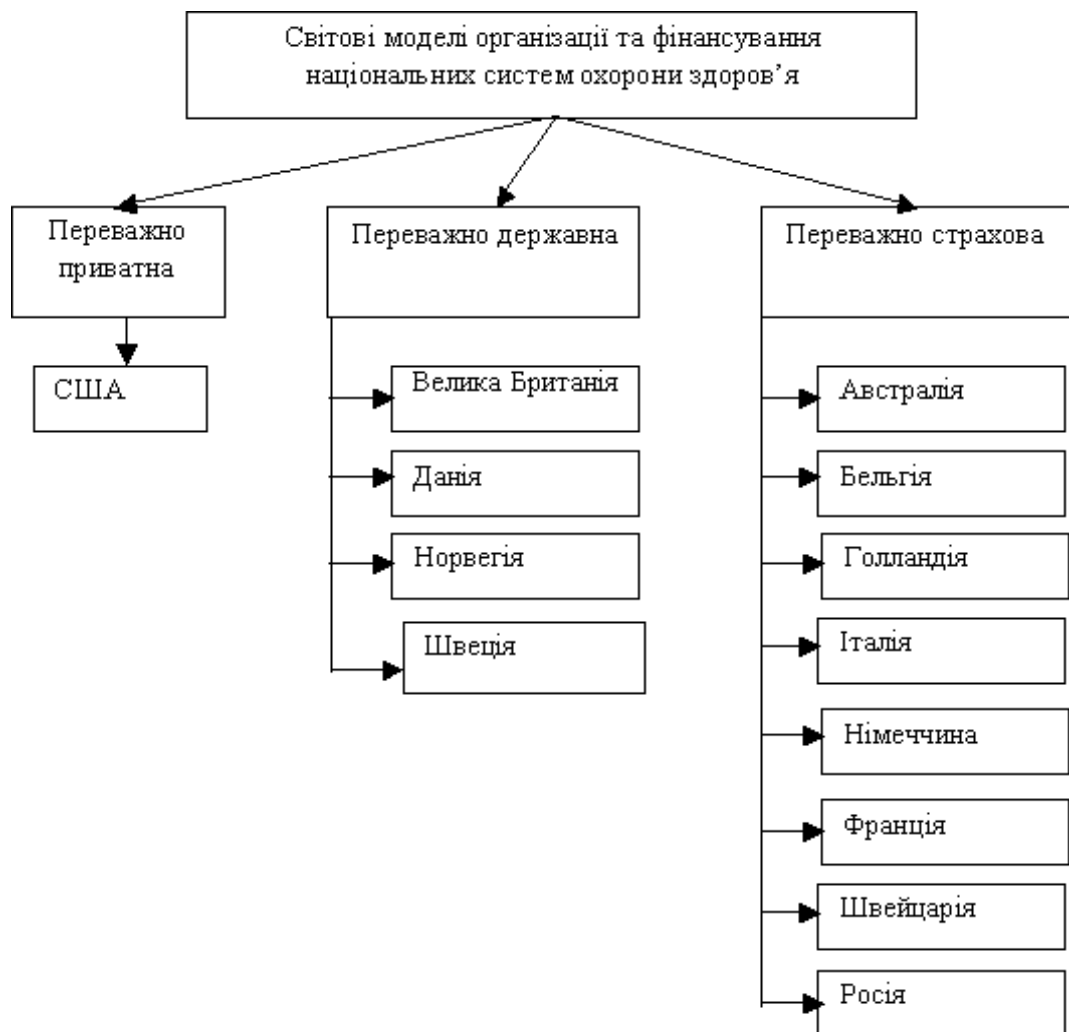
Подібні дослідження проводилися і в інших країнах Європи. Зокрема, в Росії була виявлена гостра соціальна нерівність між рівнем життя населення в декількох ключових містах та в решті країни. Істотно, що суттєвим захисним заходом (протектором) проти соціального відторгнення визначено наявність вищої освіти. Так, якщо в родині немає осіб з вищою освітою, ризик відторгнення зростає на чверть порівняно з середнім по країні; якщо є хоча б одна особа з вищою освітою – ризик знижується в два рази; а якщо всі дорослі в родині мають вищу освіту, то цей показник знижується в три рази порівняно з середнім по країні.

Ще одна важлива соціальна проблема світу – охорона здоров'я, витрати на яку стрімко зростають в цих країнах. Причини цього полягають у наступному: 1) зростання цін на медичні послуги (у США – 12 % у рік); 2) старіння населення, що призводить до зростання обсягів медичної допомоги та ліків (так, людина у віці 75 років вживає ліків у 10 разів більше, ніж у віці 25-50 років). Держава намагається контролювати цю сферу у всіх країнах світу в зв'язку із: а) складністю лікування людей та великою відповідальністю за це; б) потребою медичних послуг для всього населення не залежно від доходів; в)

соціальним характером медичних послуг, які мають побічний ефект (краще здоров'я людей – вища продуктивність праці – вищий рівень економічного розвитку країни). Розвинуті країни світу спрямовують на сферу охорони здоров'я - від 7% ВВП (Італія, Японія, Велика Британія) до 17,5 % (США), в Україні – 3,5 % (дані 2010 р.

У світовій практиці застосовують три домінуючих типи (або моделі) організації медичного обслуговування населення (рис. 4). Перший з них – державний (наприклад, у Великій Британії, Швеції, Данії, Норвегії) – передбачає централізоване фінансування охорони здоров'я з держбюджету. Така система попереджує неконтрольоване зростання вартості лікування, але одночасно призводить до монополізації сфери медпослуг, негативно впливаючи на якість медобслуговування. Інший тип, найбільш розповсюджений в Європі, – це переважно страхова медицина. За такою схемою працюють Німеччина, Франція, Голландія, Австрія, Бельгія, Швейцарія тощо. Ця система заснована на засадах солідарності. В її межах фінансування сфери охорони здоров'я здійснюється з декількох джерел, включаючи страхові внески підприємців, заробітну плату працівників та кошти держбюджету. Нарешті, третій тип – це переважно приватна система медобслуговування, що характерна для США. Щоправда, в жодній з розвинутих країн вказані системи не представлені в чистому вигляді, а в деяких державах періодично відбувається зміна пріоритетів і різні системи фінансування медицини змінюють одна одну. Однак, незважаючи на різноманітність варіантів організації медичної допомоги, що діють у різних країнах, жодна з них повністю не задоволена власною системою охорони здоров'я. Так, американці не дуже задоволені своєю медичною сферою, на яку припадає найбільший відсоток ВВП з усіх країн світу (у 2010 р. – 17,5 %), але показники тривалості життя, смертності новонароджених, чисельності лікарів на 1000 населення є гіршими ніж у сусідів по групі високорозвинених країн, зокрема, Японія, Швеції, Франції та ін. (див. рис. 2). Особливістю американської системи фінансування сфери медичних послуг є те, що добровільне медичне страхування тут передбачає внески роботодавця (значні) та працівників (вираховуються із зарплати). Медичну страховку можна набути самостійно (\$ 500 щомісячно для родини з 4 осіб) або оплачувати медпослуги за виникнення потреби (тоді рахунок за лікування складе не сотні, а тисячі доларів).

Яку ж систему організації охорони здоров'я обрати Україні, яка оголосила курс на реформування сфери медичного обслуговування населення? Американська приватна система охорони здоров'я нам не підходить, по-перше, через дороговизну обслуговування у приватних лікарів (адже навіть у США 40 млн. людей фактично залишаються без належної медичної допомоги), а по-друге, через недостатнє розповсюдження приватної медицини, зокрема в невеликих містах та в сільській місцевості. Що стосується державної системи охорони здоров'я то при всій її привабливості підтримувати її на рівні, наближеному до британського, наша держава в найближчі роки не зможе. За всі роки незалежності вона жодного разу не профінансувала охорону здоров'я на 100 %, і сподіватися, що таке може статися в найближчому майбутньому не варто.

Рис. 4. Світові моделі (типи) організації та фінансування національних систем охорони здоров'я та їх розповсюдження.

За думкою експертів на даному етапі Україні найбільше підійшов би змішаний варіант – державно-страхова медицина, за якою роботодавець забезпечував би в обов'язковому порядку за свій рахунок полісом медичного страхування своїх працівників, а держава фінансувала б необхідний рівень медичного обслуговування для громадян, що не мають праці, а також інших незахищених верств населення (пенсіонери, малозабезпечені, студенти тощо). Для того, щоб «запустити» цю систему, слід прийняти Закон про обов'язкове медичне страхування (ОМС). До речі, в Росії ОМС почали поступово запроваджувати ще з 90-х років минулого сторіччя. Однак, за двадцять років, що минули, там мало що змінилося. Причина в тому, що крім додаткового фінансування, не здійснювалися серйозні структурні реформи. Цей приклад ще раз підкреслює що просто «вливати» кошти в існуючу нині систему охорони здоров'я неефективно – слід по-новому їх використовувати.

Таким чином наведені світові особливості аналізу та шляхів розв'язання соціальних проблем, на нашу думку, слід врахувати в завданнях реформування соціальної сфери України, які стоять сьогодні на порядку денному прискорення соціально-економічного розвитку нашої держави та її інтеграції в європейські та світові економічні та соціальні структури.

Економічна глобалізація полягає у глобалізації ринків (товарів, послуг, трудових ресурсів) та збільшенні організаційних структур економіки (поява ТНК, світових банків, підприємницьких та торгових комплексів).

Сьогодні розвиток національних економік, забезпечення найсприятливіших умов для розвитку держави неможливі без співробітництва з міжнародними об'єднаннями, такими як СОТ, МВФ, Світовий банк та ін., адже вказані організації займаються питаннями регулювання фінансових ринків, удосконалення національних економічних політик, встановленням торгових тарифів.

Під впливом глобалізаційних процесів відбувається перебудова економічних відносин. У результаті та під впливом інтеграційних процесів різного характеру і масштабу відбувається формування «геоекономіки».

Вказаній формі економіки притаманні спільні риси:

1) прискорення процесу глобалізації економіки в останні десятиліття, коли різні ринки (капіталу, технології, товарів, праці) ставали дедалі більше взаємозалежними та інтегрованими в багатопланову мережу ТНК;

2) об'єднання різних видів ринків (товарів, послуг, інформації, фінансів);

3) взаємозалежність і взаємодія національних економік як результат поглиблення інтеграційного процесу;

4) універсалізація, що виявляється в дедалі більшій подібності національних систем економічного регулювання. Цьому явищу сприяють ТНК, СОТ, які здійснюють тиск на держави з метою приведення їхніх систем до світових стандартів.

Однак вказані зміни не завжди мають позитивний характер. Так, під впливом глобалізаційних процесів з'являються сучасні форми колонізації, які спираються на економічне підкорення держав, що розвиваються, перетворення їх в джерела дешевої робочої сили транснаціональних корпорацій, насадженні основних державно-правових інститутів розвинутих держав як зразків для інших країн. Держави Західної Європи почали оцінювати свій добробут все більше в економічному аспекті, а не в геополітичному, тобто вони стали орієнтуватися на контроль над розподілом світових ресурсів. Процеси глобалізації полегшують діалог між державами з однаковою державною ідеологією, з іншої сторони відбувається поглиблення відставання між розвинутими країнами та країнами, що розвиваються.

Саме в аспекті запобігання негативним наслідкам глобалізації, зведення їх до мінімуму, є надзвичайно важливим розвиток глобалізаційних процесів у сфері права. При цьому ключовим має бути принцип верховенства права, практична реалізація якого є єдиним гуманним засобом, здатним вирішити проблему несправедливого перерозподілу світових ресурсів.

Економічні перспективи для України залежатимуть від її змоги знайти новий національний шлях, нову модель розвитку – модель глобального інтегрування.

Отже, можна зробити висновок, що глобалізацію представляють і як процес, і як нову ідеологію, і як етап розвитку людської цивілізації, і як невідворотну стадію історичної динаміки. Всі ці погляди мають право на існування. За їх допомогою можна пояснити ті чи інші процеси в залежності від задач, поставлених перед дослідником. Безперечно, це найвпливовіша сила, що

визначає подальший розвиток нашої планети. Вона торкається усіх галузей суспільного життя, в тому числі й самого суспільства. Глобалізація відображає взаємозв'язки людей, що ростуть, загальні тенденції розвитку людства.

Участь країн у процесах глобалізації повинна зумовлюватись економічною доцільністю. Процеси глобалізації не повинні руйнувати національні економіки: взаємопроникнення не означає руйнування та знищення. Беручи участь у будь-яких економічних блоках, уряд країни повинен уміло використовувати переваги від цього для забезпечення економічного розвитку країни. Водночас, він повинен мати у своєму розпорядженні певні важелі, які запобігали б негативному впливу процесів глобалізації на розвиток національної економіки.

При цьому необхідно враховувати:

1. Рівень розвитку економіки країни. Він здебільшого залежить від тих процесів, які відбувалися у минулому. Але не менш важливими є тенденції, які склались у економічній системі і, які істотно впливають на майбутній розвиток національної економіки.

2. Параметри, які характеризують національну економіку як цілісну систему. Особливо важливими, на наш розсуд, є стійкість такої системи до чинників зовнішнього впливу. Значною мірою це буде залежати від рівня внутрішньої інтеграції національної економіки.

3. Рівень інтеграції національної економіки до світової економіки системи. Безумовно, під час визначення напрямів та тенденцій розвитку важелів національної економічної політики, потрібно врахувати особливості глобальної економічної політики. Саме від цього впливу буде залежати рівень інтегрованості економіки країни до світової економіки.

4. Досвід розвитку економік подібного типу в умовах глобалізації. Глобалізаційні процеси по-різному впливають і мають істотні особливості в розвитку передових індустріальних країн та країн, що розвиваються. Будуть істотно відрізнятись і наслідки від її участі у глобалізаційних процесах.

5. Наскільки глибоко поєднуються процеси економічної і політичної глобалізації. Втрата будь-якою країною суверенітету можлива за умови, коли разом з економічним союзом, створюється політичний, коли втрачається національна ідентичність певної країни. Держава повинна встановити прийнятний (або допустимий) рівень глобалізації, який забезпечить власний успішний економічний розвиток і підвищення рівня життя населення країни.

Список літератури

1. Білорус О. Глобалізація. Прийняти виклик часу // Віче. - 2000. - № 12. - С. 133, 134.
2. Борко Ю.А. Новый этап углубления и расширения европейской интеграции: социальные аспекты // МЗ и МО. - 2000. - № 9. - С. 19
3. Васильчук Ю. А. Социальное развитие человека в XX веке / Ю. А. Васильчук // Общественные науки и современность.– 2001.–№ 1.– С.5–26.
4. Войтович Р. Місце, роль та функції національної держави в контексті сучасних глобалізаційних процесів / Р. Войтович // Вісник

- Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – 2004. – № 2. – С. 70–81.
5. Ганчев П. Глобалізація цивілізації і необхідність нової форми філософії / П. Ганчев // Вопросы философии. – 2007. – № 8. – С. 160–165.
  6. Глобалізація: взгляд с периферии / отв.ред. С. Хоменко. – К. : Агентство гуманит. Технологий, 2002. – 61 с.
  7. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи // Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів : аналітичні матеріали до Парламентських слухань / Л.І. Федулова, Ю.М. Бажал, І.А. Шовкун та ін. / за ред. І.І. Федулової, Г.О. Андрощука; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – К., 2009. – 196 с.
  8. Ефективність державного управління / Ю. Бажал, О. Кілієвич, О. Мертенс та ін. ; за заг. ред. І. Роспутенка. – К. : Вид-во «К.І.С.», 2002. – 420 с. 13.
  9. Єфименко А. Виклики глобалізації та цивілізаційний вибір України / А. Єфименко // Юридичний журнал. – 2006. – № 5. – С. 68–74.
  10. Кравчук М. Глобалізація вимагає неорієнтуватись на поточні вигоди / М. Кравчук // Віче. – 2003. – № 11. – С. 73–76.
  11. Лукашевич В.М. Глобалістика : учебн. пособ. / В.М. Лукашевич. – Львов : Вид-во "Новий світ – 2000", 2004. – 392 с.
  12. Рудницька Т. Інтернетизація як початковий етап входження України у світову спільноту, що глобалізується: позитиви й ризики / Т. Рудницька // Соціологія: теорія, методи, маркетинг : наук.-теорет. часопис. – 2004. – № 1. – С. 73–88.
  13. Степура О.С., Єремєєв О.С., Пономарьова Т.Ю., Степура М.О. Політична економія: Навчальний посібник. – К., 2006.
  14. Стукало Н.В. Глобалізація та розвиток фінансової системи України : монографія / Н.В. Стукало. – Д. : Вид-во "Інновація", 2006. – 248 с.
  15. Хоминич Л.П. Финансовая глобалізація / Л.П. Хоминич // Банковские услуги. – 2002. – № 8. – С. 2-13.